

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการวิจัยการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาละครชาตรีทุ่งคูก โรงเรียนวัดหนองคัน จังหวัดจันทบุรี โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำมาสังเคราะห์เพื่อหารูปแบบ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการวิจัยนี้ใช้วิธีให้บุคคลแสดงความคิดเห็นให้คำอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการนำไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี ตลอดจนข้อเสนอแนะ อย่างลึกซึ้งในแง่มุมหลากหลาย ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่ส่งผลต่อการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจากวรรณกรรม เพื่อกำหนดรูปแบบในเชิงหลักการ

ขั้นตอนที่ 2 เก็บข้อมูลการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่โรงเรียนวัดหนองคัน โดยการสังเกตและการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นต่อผู้บริหาร คณะครู กรรมการสถานศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียน โรงเรียนวัดหนองคัน โดยจัดการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง จำนวน 24 คน

ขั้นตอนที่ 3 สังเคราะห์รูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาสังเคราะห์เชิงคุณภาพ กำหนดรูปแบบและกรอบเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 4 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในการนำไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี

กล่าวคือ เป็นการศึกษาข้อมูลการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวกับการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยทราบได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถาม (Interview Guide) ที่ถามถึงภูมิหลัง ความรู้ ความคิดเห็น เจตคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ และ ความรู้สึกของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัย ไม่ชี้นำทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้ทรงคุณวุฒิตอบไปในแนวทางที่ผู้วิจัยต้องการ แต่อาจมีการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ต้องการ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้งได้ และตรวจสอบความเข้าใจ ให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบและสรุปประเด็นตามแนวคำถาม เป็นระยะ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 19 คน

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงรูปแบบที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปเป็นรูปแบบ การบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

ขั้นตอนที่ 6 จัดทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ครู ผู้ปกครองนักเรียน ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 120 คน และนำผลการประชุม ไปแก้ไขและจัดทำข้อเสนอแนะก่อนนำไปขยายผล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการคัดเลือก แบบเจาะจงตามคุณสมบัติ ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารและคณะครู ได้แก่ คณะครูและผู้บริหาร โรงเรียนวัดหนองคัน
2. ผู้ปกครองนักเรียน และชาวบ้าน
3. ผู้นำชุมชน ประชาชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
4. คณะกรรมการสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนวัดหนองคัน
5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลตะกาดแก้ว
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. นักเรียนที่กำลังศึกษาและศิษย์เก่า โรงเรียนวัดหนองคัน

การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยเลือกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา โดยกำหนดคุณสมบัติ (Criterion Sampling) ซึ่งมีเกณฑ์ การคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นผู้บริหารการศึกษา

2. เป็นผู้บริหารวัฒนธรรม
3. เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถด้านการศึกษาหรือวัฒนธรรม
4. เป็นผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
5. เป็นผู้เกี่ยวข้องด้านการศึกษาหรือวัฒนธรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้แบ่งออกเป็น 2 ฉบับ ดังนี้

1. แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้เตรียมการสนทนากลุ่มเป็นคำถามปลายเปิดแบบเจาะลึก ไปเรื่อย ๆ เพื่อความเป็นอิสระทางความคิดของผู้เข้าร่วมสนทนา กรอบในการสนทนาประกอบด้วย ความหมายของการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นละครชาตรีเท่งตุ๊ก และประสบการณ์การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของ โรงเรียนวัดหนองคัน

2. แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบมีอิสระในการตอบ โดยช่วงแรกจะถามแบบกว้าง ๆ แล้วถามแบบเจาะลึกตามคำตอบที่ได้ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี รวมถึงข้อเสนอแนะ

3. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ต่อความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ไปประยุกต์ใช้กับ โรงเรียนอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี คัดเลือกแนวทางการดำเนินงานที่ผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์เห็นด้วย ร้อยละ 80 ขึ้นไป เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็นไปได้ในการนำไปประยุกต์ใช้กับ โรงเรียนอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี

การนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยดังกล่าวไปใช้นั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สถานที่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น และมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ที่จะได้ข้อมูลเป็นจริง ครบถ้วน แต่ก่อนจะนำไปใช้ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถ จำนวน 5 ท่าน เพื่อให้เป็นเครื่องมือที่มีความตรงกับเนื้อหาการวิจัยและความน่าเชื่อถือ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยวิธีการ ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี ที่จะส่งผลต่อ การบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจากวรรณกรรม
2. ศึกษาประสบการณ์ของรูปแบบการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารเชิงพลวัตโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และนำข้อมูลมาสังเคราะห์
3. ตรวจสอบความเป็นไปได้ โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ใช้การสัมภาษณ์โดยตรง แบบมีเอกสารประกอบ จดบันทึก และบันทึกเทป มีแนวคำถามเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ล่วงหน้า

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เนื่องจาก วิธีการสนทนากลุ่มเป็นการนำวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมารวมกับวิธีการอภิปรายร่วมกันในกลุ่ม (Group Discussion) โดยพยายามให้อยู่ในบรรยากาศตามธรรมชาติ และเป็นกันเองให้มากที่สุด การสนทนากลุ่มใช้กรณีที่ผู้วิจัยต้องการประเมินความเห็น ประเมินความต้องการ ทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อการตีความบางประการที่ได้จากผลการศึกษาวิจัย ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล มีจำนวน 24 คน ซึ่งเป็นผู้ที่ผู้วิจัยคัดเลือกกว่าเป็นผู้มีข้อมูล มีประสบการณ์ในประเด็นที่กำลังศึกษา และเป็นผู้ที่ชอบหรือยินดีในการพูดคุยในกลุ่ม ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นพิธีกรหรือผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) มีผู้ช่วยผู้วิจัยทำหน้าที่บันทึกและดูแลการบันทึกเทปการสนทนากลุ่มตลอดจนดูแลความเรียบร้อย ขณะดำเนินการสนทนากลุ่มโดยไม่ต้องเข้าร่วมอยู่ในวงสนทนาด้วย

โดยที่การสนทนากลุ่มมุ่งให้ผู้ร่วมวงสนทนาได้พูดคุยแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ดังนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ร่วมวงสนทนาทุกคนที่ไม่มีความขัดแย้งกัน โดยส่วนตัวมาก่อน ไม่เป็นผู้ที่มีอำนาจหรือสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้ร่วมวงสนทนาได้ นอกจากนั้นผู้ร่วมวงสนทนา ทุกคนเป็นผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมและภูมิหลังที่คล้ายคลึงกัน เช่น อายุ เพศ สถานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้ร่วมวงสนทนาอาจรู้จักกันมาก่อนหรือไม่ก็ได้ และการดำเนินการสนทนาจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ผู้วิจัยนำเรื่องพลวัตกลุ่ม (Group Dynamic) ในการจุดประเด็นกลุ่ม จับประเด็น กระตุ้นการสนทนา ชักถาม และใช้คำพูด ภาษาที่ชัดเจน สร้างความรู้สึกละเอียด การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้ภาษาถิ่นของผู้ร่วมวงสนทนา (ภาษาท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี)

การจัดสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยเลือกสถานศึกษาที่ใช้เป็นกรณีศึกษา คือ โรงเรียนวัดหนองคัน อำเภอบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพิจารณาจากเกณฑ์ 4 ประการ ดังนี้

1.1 เป็นพื้นที่ที่สามารถตอบคำถามการวิจัยที่ต้องการได้ และมีความเป็นไปได้ของขนาดพื้นที่ที่จะเข้าไปศึกษา คือ ไม่ใหญ่จนเกินไปและเป็นโรงเรียนต้นแบบ ประเภทที่ 2 ที่ได้รับการกระจายอำนาจจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระดับคุณภาพ การบริหารจัดการ การศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามเกณฑ์อยู่ในระดับดีมาก

1.2 เป็นสถานศึกษาที่ชุมชนมีบทบาทหลักในการบริหาร โรงเรียนที่สะท้อนภาพให้เห็นถึงความหลากหลายของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น คือ การแสดงละครชาตรีทุ่งตึก

1.3 เป็นสถานศึกษาที่ได้รับความร่วมมือจากครุภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นที่ตั้งศูนย์เครือข่ายวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นให้กับผู้สนใจ และประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นมายาวนาน

1.4 เป็นสถานศึกษาที่เป็นต้นแบบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 ที่ได้รับรางวัลอันน่าภาคภูมิใจมากมาย เช่น ชนะเลิศโรงเรียนพระราชทานระดับประถมศึกษาขนาดกลาง ชนะเลิศนักเรียนพระราชทานระดับประถมศึกษาขนาดกลาง ได้รับโล่จากพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตติมาตุ (โรงเรียนตัวอย่าง 12 โรงเรียน ระดับประเทศ) ผู้บริหารยอดเยี่ยมของหนังสือสยามนิวส์ เป็นโรงเรียนดีในฝัน เป็นโรงเรียนดีประจำตำบลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผ่านการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติในระดับดีมากทุกตัวบ่งชี้

จากเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยเลือก โรงเรียนวัดหนองคัน ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสขนาดกลางที่ตั้งอยู่เขตตำบลตะกาดเจ้า อำเภอบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ลักษณะของสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษา เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาดั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวนครู 18 คน จำนวนนักเรียน 313 คน (โรงเรียนวัดหนองคัน, 2552, หน้า 5) ตั้งอยู่เลขที่ 1 หมู่ 4 ตำบลตะกาดเจ้า อำเภอบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา สภาพโดยรอบของสถานศึกษาประกอบด้วยบ้านพักของประชาชน ชุมชนบ้านหนองคัน ซึ่งเป็นชุมชนขยายตัวมาจากตำบลบางกะไชย อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดฉะเชิงเทรา และเป็นชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อตั้งโรงเรียนวัดหนองคัน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 และยังคงมีการสืบสานวัฒนธรรมละครชาตรีทุ่งตึก ทั้งนี้ เพราะโรงเรียน ให้โอกาสผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ตามแนวทางการกระจายอำนาจ มีการบริหาร

โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานแบบที่ชุมชนมีบทบาทหลัก ทำให้มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตผู้เรียน รวมถึงได้ศึกษาพฤติกรรมการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) โดยการศึกษาให้ละเอียดลึกซึ้ง เพื่อให้ได้ภาพรวม (Holistic View) ของการบริหารที่มีประสิทธิภาพ ที่ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาสูงขึ้นตามเป้าหมาย และยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

2. การเตรียมการก่อนการสนทนา

2.1 สิ่งที่ต้องเตรียมเป็นลำดับแรก คือ แนวทางการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นรายการประเด็นหรือคำถามที่ผู้วิจัยใช้จุดประเด็นการสนทนา คำถามที่ใช้เป็นคำถามปลายเปิดและเจาะประเด็นลึกไปเรื่อย ๆ

2.2 การเตรียมตัวและอุปกรณ์ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยเตรียมตัว โดยการทำความเข้าใจประเด็นที่ศึกษาให้ชัดเจน ศึกษาข้อมูลของผู้ร่วมวงสนทนา เตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น สมุด ปากกา สำหรับบันทึกการสนทนากลุ่ม เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป ผู้วิจัยและให้ผู้ช่วยผู้วิจัยทำความเข้าใจความคุ้นเคยกับเครื่องมือต่าง ๆ เป็นอย่างดี เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้จากการใช้อุปกรณ์ดังกล่าว

2.3 เตรียมสถานที่ สถานที่สำหรับการสนทนากลุ่มควรเป็นสถานที่ที่ไม่พลุกพล่าน สามารถควบคุมเสียงจากภายนอก และผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ให้เข้าถึง หรือมองเห็นการสนทนาได้เป็นสถานที่ที่ทำให้เกิดบรรยากาศผ่อนคลายและเป็นกันเองถ้าเป็นสถานที่ในชุมชน เมื่อเตรียมการเรียบร้อยและนัดหมายผู้ร่วมวงสนทนาให้มาพร้อมกันตามสถานที่ และเวลาที่ได้ตกลงนัดหมายกันไว้

3. ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

หลังจากผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสนทนาด้วยตนเอง มีผู้ช่วยผู้วิจัยและผู้ร่วมวงสนทนา มาพบกันด้วยการทำความรู้จักกัน (ในกรณีที่ไม่เคยพบกันมาก่อน) เพื่อให้ทุกคนได้ผ่อนคลายและรู้สึกคุ้นเคยกันพอสมควร จากนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยเริ่มจากการแจ้งเป้าหมายของการสนทนา กล่าวขอบคุณที่มาร่วมสนทนา ขอให้ทุกคนพูดได้โดยไม่กังวลเรื่องถูกผิด การรักษาความลับ การนำข้อมูลไปใช้ และการขออนุญาตให้ผู้ช่วยผู้วิจัยบันทึก พร้อมกับบันทึกเทปการสนทนา หลังจากนั้นผู้วิจัยก็สนทนาตามแนวทางการสนทนา

4. ขั้นสรุปหลังการสนทนากลุ่ม

ภายหลังเสร็จสิ้นการดำเนินการสนทนากลุ่มทุกครั้ง ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยตรวจสอบว่าการสนทนาได้บันทึกไว้ในเทปเรียบร้อยดีหรือไม่ ผู้วิจัยร่วมกันสรุปบรรยากาศโดยรวม บริบทของกลุ่มและปฏิกริยากลุ่มลงในบันทึกกลุ่ม จากนั้นให้ผู้ช่วยผู้วิจัยถอดเทปการสนทนากลุ่มคำต่อคำ โดยบันทึกลงในกระดาษตลอดการสนทนา เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเลือกสถานที่จัดสนทนากลุ่มที่สะดวกสำหรับสมาชิกทุกคนมากที่สุดและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยใช้ห้องเรียนของโรงเรียนวัดหนองคัน

ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้เวลาในการจัดสนทนากลุ่ม ประมาณ 3 ชั่วโมง ในช่วงเวลาประมาณ 17.00 - 20.00 น. ทุกกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกที่มาร่วมสนทนากลุ่มมีความพร้อมและว่างจากการทำภารกิจประจำวัน

การกำหนดบุคคลที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการสนทนากลุ่มออกเป็น 7 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่คล้ายคลึงกันที่เกี่ยวข้องกับชุมชนตะกาดเจ้าและโรงเรียนวัดหนองคัน ดังนี้

1. ผู้บริหาร คณะครูสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จำนวน 6 คน
2. ผู้ปกครอง และชาวบ้าน จำนวน 4 คน
3. ผู้นำกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ในชุมชน จำนวน 3 คน
4. คณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน
5. องค์การปกครองส่วนตำบล จำนวน 3 คน
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน
7. นักเรียนที่กำลังศึกษาและศิษย์เก่า โรงเรียนวัดหนองคัน จำนวน 2 คน

โดยการเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเลือกโดยพิจารณาว่า ใครจะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักได้ดีที่สุด ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จัดสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง จำนวน 24 คน

ขั้นตอนการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ในการจัดสนทนากลุ่มในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามรายละเอียด ดังนี้

1. การนัดหมายสมาชิกสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยแจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ให้ผู้รับเชิญมาเข้าร่วมการจัดสนทนากลุ่มทราบ โดยย้ำเรื่องการเข้าร่วมประชุมตรงตามเวลาและเข้าร่วมประชุมที่สถานที่นัดหมาย

2. การเตรียมสถานที่จัดสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเตรียมสถานที่สำหรับการสนทนาให้เรียบร้อยก่อนการจัดสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งจัดเตรียมเครื่องบันทึกเสียงและวัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้พร้อมที่สุด ก่อนที่ผู้ร่วมสนทนากลุ่มจะเดินทางมาถึง

3. การดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม เมื่อสมาชิกที่มาร่วมสนทนากลุ่มที่นัดหมายกันไว้แล้วเดินทางมาถึงสถานที่ผู้ดำเนินการสนทนา คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยที่ทำหน้าที่จดบันทึกคำสนทนาได้ร่วมกันต้อนรับผู้ร่วมสนทนากลุ่มและเชิญมานั่งในสถานที่ที่จัดไว้ พุดคุยสนทนากันถึงเรื่องทั่วไปในชุมชนและสถานศึกษา เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกผ่อนคลายเป็นกันเองและไว้วางใจผู้วิจัย เมื่อถึงเวลาที่กำหนดและสมาชิกครบแล้ว จึงเริ่มการจัดสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้แนะนำตนเองในฐานะ

ผู้ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม และแนะนำผู้ช่วยผู้วิจัย ประกอบด้วย ผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่ม แล้วอธิบายจุดมุ่งหมายของการจัดสนทนากลุ่มและบอกให้ทราบว่า จะมีการบันทึกเสียงการสนทนา และจัดบันทึกคำสนทนาตลอดการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์ โดยไม่บอกชื่อที่อยู่ของผู้แสดงความคิดเห็น แล้วเกริ่นนำด้วยคำถาม สร้างความเป็นกันเองและสร้างความคุ้นเคย ผู้วิจัยจึงเริ่มนำการสนทนาให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยการซักถาม ไม่ให้การสนทนาหยุดนิ่ง และสรุปคำตอบของสมาชิกบางคน เพื่อเปลี่ยนให้สมาชิกคนอื่นพูดบ้าง รวมทั้งสร้างประเด็นคำถามให้กลุ่มได้ถกประเด็นความเห็นซึ่งกันและกัน โดยการหลีกเลี่ยงการซักถามเป็นรายบุคคล นอกจากจะต้องการคำตอบที่ต่อเนื่องกัน เพื่อให้ได้รายละเอียดเชิงเหตุผลออกมา โดยผู้วิจัยได้พยายามสร้างบรรยากาศ การสนทนาให้เป็นไปตามธรรมชาติ เว้นจังหวะการถามและเปิดประเด็นคำถามให้เหมาะสม พร้อมทั้งควบคุมให้สามารถถามคำถามตามแนวคำถาม (Interview Guide) โดยผู้วิจัย ต้องพยายามทำให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเต็มใจร่วมสนทนากลุ่มตลอดเวลาตามแนวในการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมมากที่สุด และสอดแทรกการสนทนา ซักถามเรื่องการเรียนรู้ของบุตรหลานเพื่อสร้างบรรยากาศในการสนทนาตามความเหมาะสม โดยใช้เวลาในการสนทนาประมาณ 3 ชั่วโมงต่อครั้ง

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีการดำเนินการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้จากการสังเคราะห์และการสนทนากลุ่ม โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับกลุ่มตัวอย่างที่เลือก โดยวิธีเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษาและวัฒนธรรม จำนวน 5 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ผู้มีประสบการณ์ด้านการศึกษาจำนวน 5 คน ผู้มีประสบการณ์ด้านวัฒนธรรม จำนวน 5 คน และผู้นำชุมชนจำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 24 คน ใช้เวลาสัมภาษณ์คนละประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที
2. ลักษณะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการสัมภาษณ์ที่มีข้อความแบบปลายเปิด (Open-ended) ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
3. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีลักษณะเป็นข้อความ
4. ข้อมูลที่รวบรวมได้ ผู้วิจัยนำมาจัดระบบ แยกประเภทและสรุปเพื่ออธิบายภาพรวมที่พบจากการสัมภาษณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

การจัดทำประชาพิจารณ์รูปแบบและปรับปรุงรูปแบบ

การจัดทำประชาพิจารณ์ (Public Hearings) เป็นกระบวนการที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในปัญหาสำคัญของชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย โดยเฉพาะ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ได้มีโอกาสรับทราบข้อมูล โดยละเอียด แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลต่อรูปแบบการศึกษาที่รัฐให้บริการอยู่ การทำประชาพิจารณ์ทำในวงกว้าง เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สะท้อนความคิดเห็นประชาชนอย่างแท้จริง ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่สัมผัสต่อประชาชน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 58 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของตน” การทำประชาพิจารณ์รูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้อง ที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงได้

โดยที่การทำประชาพิจารณ์รูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการเผยแพร่ความเข้าใจรูปแบบที่ผู้วิจัยได้ออกแบบไว้ และเป็นการระดมความคิดจากผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกฝ่ายให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์และเชื่อมโยงตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ขอบเขตการประชุม

ครอบคลุมถึงแนวคิด วัตถุประสงค์ สำระสำคัญ ที่ควรเพิ่มเติมหรือปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการนำไปปฏิบัติ ได้แบ่งการประชุมออกเป็นกรอบย่อย ดังนี้

1. รูปแบบของสถานศึกษาที่บริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
2. การเคลื่อนไหวของการศึกษาในระดับสากลและของไทย
3. ความรู้ ความเข้าใจ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. การบริหารการศึกษาและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น
5. การเชื่อมโยงบูรณาการจัดการศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

รูปแบบการประชุม

1. การปาฐกถาพิเศษ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ
2. การบรรยายโครงสร้างและรูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3. ระดมความคิดจากผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 5 คน
2. นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน
3. ผู้ปกครองนักเรียน ประชาชน จำนวน 32 คน
4. ผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน
5. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 18 คน
6. ครู จำนวน 40 คน

การดำเนินการทำประชาพิจารณ์

1. ประชาสัมพันธ์ เชิญชวน เข้าร่วมประชาพิจารณ์
2. การตอบรับเข้าร่วมประชาพิจารณ์
3. การลงทะเบียนเพื่อนำเสนอข้อคิดเห็นในวันประชาพิจารณ์
4. ดำเนินการจัดทำประชาพิจารณ์
5. ส่งเอกสารไปยังผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์

เวลา สถานที่ และบุคคลในการติดต่อ

ใช้สถานที่ โรงเรียนลาซาลจันทบุรี (มารดาพิทักษ์) อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง จำนวน 1 ครั้ง ใช้เวลาทำประชาพิจารณ์ ประมาณ 3 ชั่วโมง

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เพียงพอรึหรือยัง ข้อมูลตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ และตรวจสอบข้อมูลว่าเป็นข้อมูลที่แท้จริงหรือไม่ ผู้วิจัยประยุกต์การตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) มีวิธีตรวจสอบ ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบแหล่งข้อมูลด้านเวลา โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากต่างเวลาจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งข้อมูล ด้านเวลาสถานที่ โดยการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้ในเรื่องเดียวกันแต่ต่างสถานที่เหมือนกันหรือไม่ และด้านบุคคล โดยการตรวจสอบว่าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ถ้าข้อมูลที่ได้รับไม่มีความมั่นใจ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูล โดยเปลี่ยนผู้สังเกต และตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับด้วยวิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีที่แตกต่างกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยจึงไม่สามารถแยกออกจากกระบวนการการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยสร้างข้อสรุปของข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เก็บรวบรวมได้ตลอดเวลาขณะที่ปฏิบัติงานภาคสนาม มีการดำเนินการ ดังนี้

1. การจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เป็นการจำแนกข้อมูลที่ได้จากการกระทำแบบแผนการกระทำทำให้ความหมาย ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และสภาพสังคมในแต่ละขั้นของการวิจัยพิจารณาตามความเหมาะสมและความสม่ำเสมอของข้อมูล

2. การวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม (Culture Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน ต่อโรงเรียน ต่อสังคม และอธิบายความตั้งใจจากผู้ให้ข้อมูลหลัก

3. การสังเคราะห์รูปแบบการบริหารเชิงพลวัต โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ใช้วิธีการสังเคราะห์โดยบูรณาการ 3 หลักการเข้าด้วยกัน คือ

3.1 สถานการณ์ที่มีความเป็นพลวัต 3 ลักษณะ คือ สถานการณ์ถดถอย สถานการณ์ไม่เปลี่ยนแปลง และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงดีขึ้น

3.2 กลยุทธ์การบริหารใช้หลักการของ สักดิชาย ลิกขา (2545, หน้า 105) คือ กลยุทธ์เสริมจุดแข็งและเสริม โอกาส กลยุทธ์ขจัดจุดอ่อนและเสริมโอกาส กลยุทธ์เสริมจุดแข็งและขจัดอุปสรรค และกลยุทธ์ขจัดจุดอ่อนและขจัดอุปสรรค

3.3 หลักการใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประกอบด้วย การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป

นำข้อมูลทั้งหมดเข้าสู่การพัฒนาารูปแบบโดยใช้แนวทางของ จอยซ์ และเวลล์ (Joyce & Weil, 1986, pp. 106 - 108) ประกอบด้วย หลักการต่าง ๆ คือ ปรับปรุงวิธีการข้อมูล กระบวนการที่บุคคลจัดระบบและปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้

3.4 การศึกษาความเป็นไปได้ โดยการจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาที่ได้จากข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ

3.5 รายงานผลข้อค้นพบในการวิจัยเป็นความเรียงตามข้อค้นพบที่พบเกี่ยวกับการบริหารเชิงพลวัตโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นต่อสังคมและผู้ที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

ภาพที่ 10 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย